

УДК 343.6

Л. В. Дорош, кандидат юридичних наук, доцент Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», м. Харків;

І. В. Потапенко, помічник прокурора Київського району м. Харкова

НЕЗАКОННА ТОРГІВЛЯ ОРГАНАМИ АБО ТКАНИНАМИ ЛЮДИНИ

На підставі аналізу чинного законодавства та наукової літератури в статті запропоновано та обґрунтовано необхідність розукрупнення ст. 143 КК України та виділення самостійної статті, яка б передбачала кримінальну відповідальність за незаконну торгівлю органами або тканинами людини.

Ключові слова: злочин, склад злочину, трансплантація, донор, реципієнт, органи або тканини людини, незаконна торгівля.

У 1996 р. вперше в історії нашої держави в Конституції України було виокремлено спеціальний розділ II «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина». Тим самим закріплено та гарантовано найважливіші права та свободи особи. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (ст. 3 Конституції України). Ці положення відповідають міжнародним стандартам і закріплені в загальноновизнаних міжнародних актах, а саме в Загальній декларації прав людини 1948 р., в Європейській конвенції про захист прав людини і основних свобод 1950 р. та ін. Керуючись нормами Конституції України та міжнародних документів, держава вважає пріоритетним напрямом своєї діяльності захист прав і свобод людини і громадянина. Відповідає цим стандартам і кримінальне право.

Серед юридичних гарантій забезпечення основоположних прав людини ключове місце посідають кримінально-правові гарантії.

Відповідно до ч. 1 ст. 1 чинного Кримінального кодексу України (далі — КК) охорона прав і свобод людини і громадянина є одним із основних завдань законодавства України про кримінальну відповідальність. У розділі II «Злочини проти життя та здоров'я особи» Особливої частини КК України передбачена низка статей, яких не знало попереднє кримінальне законодавство. Однією з них є ст. 143 КК, в ч. 4 якої передбачено кримінальну відповідальність за незаконну торгівлю органами або тканинами людини.

На сьогодні проблема боротьби з незаконною торгівлею органами як живих, так і померлих людей є гострою і надзвичайно актуальною. Аналіз міжнародно-правових документів свідчить, що світова спільнота приділяє цій проблемі серйозну увагу. Зокрема, в Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності, яка прийнята резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї ООН від 15 листопада 2000 р.¹, Протоколі про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності², Конвенції Ради Європи про протидію торгівлі людьми від 16 травня 2005 р.³ та Рішенні № 557 «Про план дій ОБСЄ по боротьбі з торгівлею людьми» від 24 липня 2003 р.⁴ при визначенні поняття «торгівля людьми» вилучення органів і тканин людини розглядається як один із різновидів її експлуатації. Йдеться про це і в угодах, укладених на теренах пострадянського простору країнами СНД. Маються на увазі Угоди про співробітництво держав — учасниць Співдружності Незалежних Держав у боротьбі з торгівлею людьми, органами і тканинами людини від 25 листопада 2005 р.⁵, в боротьбі зі злочинністю від 25 листопада 1998 р.⁶; модельні закони, прийняті Міжпарламентською Асамблеєю держав — учасниць СНД

¹ Международно-правовые основы борьбы с незаконной миграцией и торговлей людьми: Сб. док. / Сост. В. С. Овчинский. — М.: ИНФРА-М, 2004. — С. 103–129.

² Там само. — С. 129–136.

³ http://zakon.nau.ua/doc/?code=994_858.

⁴ Международно-правовые основы борьбы с незаконной миграцией и торговлей людьми: Сб. док. / Сост. В. С. Овчинский. — М.: ИНФРА-М, 2004. — С. 207–233.

⁵ http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=997_a50.

⁶ Международно-правовые основы борьбы с незаконной миграцией и торговлей людьми: Сб. док. / Сост. В. С. Овчинский. — М.: ИНФРА-М, 2004. — С. 263–270.

3 квітня 2008 р.: «Про надання допомоги жертвам торгівлі людьми»¹ та «Про протидію торгівлі людьми»².

Це зумовлено тим, що останнім часом суспільного резонансу набули факти незаконної торгівлі анатомічними матеріалами людини³. Офіційних даних про наявність таких фактів в Україні бракує, але, як обґрунтовано зазначають учені, оцінювати гостроту цієї проблеми без належного прогнозування, тільки за статистичним методом, апелюючи до відсутності кримінальних справ даної категорії й ігноруючи наявні тенденції та латентність у вчиненні подібних дій, не варто⁴. Слід визнати слушною думку В. В. Лунеева про те, що «нишній стан державної статистики про зареєстровану злочинність не можна визнати задовільним. Народ, суспільство, держава не знають дійсної кримінологічної обстановки в країні й у зв'язку з цим не можуть вжити адекватних заходів по контролю над нею. А вибіркова «на розсуд міліції» кримінальна відповідальність може бути не тільки руйнівною для права, а й суспільно небезпечною»⁵.

Нормативні приписи, сформульовані в частинах 1—5 ст. 143 КК, дають підстави вважати структуру цієї статті нетиповою. У ній передбачено відповідальність за чотири окремих суспільно небезпечних діяння, кожне з яких містить самостійний склад злочину.

1. Порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини (ч. 1 ст. 143 КК).

¹ http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=997_i43&c=1#Public.

² <http://zakon.nau.ua/print/content/doc/?uid=1014.6131.0>.

³ Див.: *Мирмович А.* Съезд моргов: глазные яблоки раздора // Коммерсантъ. – 1991. – № 40; *Иващенко В., Алиева М., Гаевская А.* Девушек убивали, а их органы продавали // Киевские ведомости (по материалам Ассошиэйтед Пресс). – 2000. – 16 мая (№ 104 (2033)); *Корчинский А., Ильченко А., Харченко А.* Кто нанес удар по почкам // Сегодня. – 2010. – 9 дек. (№ 275 (3699)); *Ларионов Г.* Аморально й абсолютно безглуздо торгувати ембріональними тканинами // Наук. світ. – 2005. – № 8; *Мохнач Л.* Разрешать ли украинцам продавать свои органы? // Сегодня. – 2004. – 10 марта (№ 54 (1698)); *Торговля человеческими органами и тканями: правовые проблемы // Предпринимательство, хоз-во и право.* – 1999. – № 7. – С. 58–59.

⁴ *Костін М.* Необхідність кримінально-правової заборони незаконного вивезення за межі України анатомічних матеріалів людини // Право України. – 2006. – № 5. – С. 102.

⁵ *Лунеев В. В.* Преступность XX века. Мировые, региональные и российские тенденции. Мировой криминологический анализ. – М.: Норма, 1999. – С. 136.

2. Вилучення у людини шляхом примушування або обману її органів або тканин з метою їх трансплантації (ч. 2 і ч. 3 ст. 143 КК).

3. Незаконна торгівля органами або тканинами людини (ч. 4 ст. 143 КК).

4. Участь у транснаціональних організаціях, які займаються такою діяльністю (ч. 5 ст. 143 КК)¹.

Цей висновок зумовлений тим, що наведені склади злочинів суттєво відрізняються між собою об'єктивними та суб'єктивними ознаками.

Прикметним є те, що серед зазначених складів злочинів більшості з них присвячено чимало досліджень на монографічному рівні, тоді як проблема незаконної торгівлі людськими органами фактично залишається поза увагою науковців-правників. На рівні наукових статей цією проблемою займалися такі вчені, як Глушков В., Горелік І., Гринчак С., Іващенко В., Костін М., Малєйна М., Мінченко С., Піщенко Г., Тущенко О., Чеботарьова Г. та ін. З огляду на актуальність даної проблематики та враховуючи те, що її дослідження має зазвичай фрагментарний та суперечливий характер, вважаємо за необхідне проаналізувати чинне законодавство у сфері торгівлі органами та тканинами людини.

Одним із пріоритетних напрямів розвитку держави є покращення стану в галузі охорони здоров'я. Одним із досягнень України в ХХ ст. став активний розвиток трансплантології як ефективного способу врятування життя і відновлення здоров'я людини. Трансплантація як метод лікування означає пересадку органів або тканин від донора до реципієнта з метою заміни органів чи тканин, які припинили виконувати свої функції внаслідок захворювання чи інших причин. Інакше кажучи, трансплантація органів — це один із видів заміної терапії, коли функціональну недостатність ураженого органа має взяти на себе імплантований трансплантат.

На сьогодні трансплантологія стала галуззю медицини і породила індустрію торгівлі донорськими органами. Потреба в органах

¹ Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: за станом законодавства і постанов Пленуму Верховного Суду України на 1 грудня 2001 р. / За ред. С. С. Яценка. — К.: А.С.К., 2002. — С. 294; Чеботарьова Г. В. Кримінально-правові проблеми трансплантації органів або тканин людини та донорства крові: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / НАН України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. — К., 2003. — С. 75.

зростає, дефіцит органів є очевидним, у тому числі для злочинних організацій. У зв'язку з цим нелегальний бізнес по постачанню органів для пересадок є одним із найприбутковіших. Потенційних донорів із країн третього світу викрадають з метою вилучення органів, а іноді позбавляють життя заради органів. Незрідка населення економічно слабо розвинутих країн поставлено в такі умови, за яких продає власні органи майже задарма. Формуються нелегальні ринки трансплантатів¹.

За законодавством переважної більшості країн торгівля органами та тканинами людини є забороненою, проте, як зазначають дослідники, «зафіксовано випадки експорту людських органів з використанням підроблених документів і підтверджені факти продажу людських органів з Аргентини, Бразилії, Гондурасу, Мексики і Перу покупцям з Німеччини, Італії і Швейцарії»².

Необхідність розвитку трансплантології в Україні не викликає сумнівів. Подальший прогрес трансплантації надасть змогу не лише краще надавати життєво важливу допомогу хворим, але й підійме медицину на якісно новий, більш високий рівень. У сучасному суспільстві право не може й не повинно відставати від наукового та технічного прогресу, воно має своєчасно регулювати ті суспільні відносини, які виникають при використанні досягнень сучасної науки і техніки³. Разом із тим, як уже зазначалось, особливість трансплантації органів і тканин людини як методу лікування полягає в тому, що у сферу відносин «лікар — хворий» залучається третя особа — донор, який не потребує медичної допомоги. Видалення у живого донора будь-якого здорового органа є для нього, безумовно, шкідливим і супроводжується певним ризиком як під час операції, так і в майбутньому.

¹ Нелегальний ринок – це сукупність відносин між покупцями і продавцями товарів і послуг, які здійснюються з порушенням чинних правових норм. Нелегальний ринок є базовим інститутом тіньової і кримінальної економіки (див.: *Антипов В. І.* Тіньова економіка та економічна злочинність: світові тенденції, українські реалії та правові засоби контролю (теоретико-методологічне узагальнення). – Вінниця: ДП ДКФ, 2006. – С. 43).

² *Антипов В. І.* Назв. праця. – С. 58.

³ *Шаргородский М. Д.* Научный прогресс и уголовное право // *Шаргородский М. Д.* Избранные работы по уголовному праву. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2003. – С. 386.

Саме тому серед злочинів проти життя та здоров'я особи значну групу становлять суспільно небезпечні діяння, які вчинюються у сфері медичного обслуговування. Злочини у сфері трансплантації, без перебільшення, можна назвати сучасним кримінальним феноменом¹. «Чорна» торгівля людськими органами в Україні набуває загрозливих масштабів. На значне поширення «бізнесу» на людських органах неодноразово звертається увага на міжнародному рівні. Так, ще у 2003 р. Європарламент зазначив, що торгівля органами і тканинами людини набула величезних масштабів, зокрема в таких країнах, як Молдова та Україна. За висновками цього європейського органу, Україна посідає друге місце в Європі після Молдови серед «чорних експортерів» людських органів². Про це свідчать такі факти. Наприклад, у серпні 1993 р. Херсонською обласною прокуратурою розслідувалася кримінальна справа, яка була порушена за фактом відправлення громадянином України через Херсонську митницю до США анатомічних матеріалів людини. Протягом березня — липня 1992 р. було відправлено 420 кг (42 комплекти по 10 кг) кісток людського походження загальною вартістю 13 500 доларів США. У грудні 1993 р. справу було припинено, позаяк на той час анатомічні матеріали людини не належали до предметів, які заборонено вивозити за кордон, а відповідальності за незаконну торгівлю органами або тканинами людини ще також не було встановлено³. В іншому випадку громадянин Молдови, 28-річний М., через посередника продав за 3 тис. доларів США власну нирку громадянину Ізраїлю⁴.

Таким чином, суспільна небезпечність наведених дій не викликає сумнівів.

У ч. 4 ст. 143 КК України передбачена відповідальність за незаконну торгівлю органами та тканинами людини. Детально підходячи до розкриття змісту ст. 143 КК України, необхідно звернутися до

---

¹ Мислива О. О. Проблеми боротьби зі злочинами у сфері трансплантації // Слідча діяльність: проблеми теорії та практики: Матеріали наук.-практ. конф. та круглого столу (м. Дніпропетровськ, ДДУВС, 22 і 26 трав. 2008 р.). – Д.: Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2008. – С. 73.

² Див.: Мартиненко Ю. Україна – «чорний експортер» людських органів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://health.unian.net/186714>.

³ Бантишиев О. Контрабанда трансплантаційного матеріалу // Крок. – 1999. – № 21. – С. 4.

⁴ Бізнес на людських органах // Уряд. кур'єр. – 2003. – 3 верес. (№ 163).

тексту Закону України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини»¹, згідно зі статтями якого вбачається, що порушенням встановленого законом порядку трансплантації слід вважати недотримання винним однієї чи кількох наступних умов: 1) мають бути наявними медичні показання, встановлені консиліумом лікарів відповідного закладу охорони здоров'я чи наукової установи, щодо можливості застосування трансплантації реципієнту; 2) має бути встановлена згода об'єктивно інформованого реципієнта про необхідність застосування щодо нього трансплантації; 3) застосування трансплантації має бути обґрунтоване неможливістю усунення небезпеки для життя або відновлення здоров'я реципієнта іншими методами лікування; 4) застосування трансплантації можливе лише за участю донора, якому виповнилось 18 років і він є дієздатною особою; 5) взяття гомотрансплантата в живого донора можливе лише на підставі його згоди; 6) взяття гомотрансплантата у живого донора можливе лише тоді, коли він є одним з парних органів або частиною іншого анатомічного матеріалу; 7) взяття гомотрансплантата у живого донора можливе лише за умови, що завдана здоров'ю донора шкода буде меншою, ніж небезпека для життя, що загрожує реципієнту; 8) узяття гомотрансплантата в живого донора можливе лише у випадках, коли реципієнт і донор перебувають у шлюбі або є близькими родичами (батько, мати, син, дочка, баба, дід, онук, онука, брат, сестра, дядько, тітка, племінник, племінниця); 9) як донори не залучаються особи, що утримуються у місцях позбавлення волі, або ті, що страждають на тяжкі психічні розлади, або мають захворювання, що можуть передатися реципієнту або зашкодити його здоров'ю, або котрі раніше вже надали орган або його частину для трансплантації, або є неповнолітніми; 10) є письмова заява померлої особи, котру планується використати як донора, написана нею за життя, про заборону взяття у неї анатомічних матеріалів для трансплантації (такої заяви немає, але відсутня згода подружжя або родичів, які проживали з померлою особою до її смерті); 11) відсутня згода на взяття анатомічних матеріалів у померлого неповнолітнього, обмежено дієздатного чи недієздатного з боку законних представни-

¹ Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини: Закон України від 16.07.1999 р. № 1007-XVI // Відом. Верхов. Ради України. – 1999. – № 41. – Ст. 377. – С. 7–11.

ків; 12) відсутній дозвіл судово-медичного експерта на взяття анатомічних матеріалів померлого у разі необхідності проведення судово-медичної експертизи; 13) анатомічні матеріали, заплановані для трансплантації, мають відповідний дозвіл МОЗ України; 14) трансплантація здійснюється спеціально акредитованими закладами охорони здоров'я чи науковими установами, котрі мають право її проводити.

Як бачимо, серед перелічених ознак немає жодної, котра б стосувалася незаконної торгівлі органами або тканинами людини, і це цілком зрозуміло, оскільки «порушення порядку трансплантації» і «незаконна торгівля органами або тканинами людини» є зовсім різними за суттю правовими явищами, що мають самостійний статус¹.

Загальноновизнано, що система Особливої частини КК побудована за родовим об'єктом, який охоплює певне коло тотожних чи однорідних за своєю соціально-економічною сутністю суспільних відносин. Розділ II таким об'єктом передбачає життя та здоров'я особи: застосовуючи правило про співвідношення філософських категорій «загального», «особливого» та «окремого», зазначимо, що безпосередній об'єкт, у тому числі і злочину, передбаченого ч. 4 ст. 143 КК, має бути розташований у площині родового об'єкта, тобто в його межах. Отже, можна зробити припущення, що незаконна торгівля органами або тканинами людини теж повинна заподіювати шкоду життю або здоров'ю людини. Разом із тим аналіз чинного законодавства, яке регулює порядок обігу анатомічних матеріалів людини, дає підстави для сумніву у правильності такого припущення, бо шкода життю або здоров'ю людини незаконною торгівлею анатомічними матеріалами може заподіюватися прямо, опосередковано або взагалі не заподіюватися (наприклад, у разі, якщо орган вилучено у трупа (донора *ex mortuo*), щодо якого є прижиттєва заборона на використання органів на випадок смерті, і продано анатомічний матеріал замовнику)².

¹ Див.: Лизогуб Я. Щодо юридичної неузгодженості окремих приписів ст. 143 КК України // Прокуратура. Людина. Держава. – 2005. – № 2 (44). – С. 52.

² Гринчак С. В. Незаконна торгівля органами або тканинами людини: проблеми об'єкта злочину // Кримінально-правова охорона життя та здоров'я особи: Матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 25–26 квіт. 2004 р.) / Редкол.: В. В. Сташис (голов. ред.) та ін. – К.; Х.: Юрінком Інтер, 2004. – С. 104–105.

З цього випливає, що життя або здоров'я людини є не основним, а лише додатковим (факультативним) безпосереднім об'єктом незаконної торгівлі органами або тканинами людини, бо шкода цим благам в одних випадках заподіюється, а в інших — ні. Тому основним безпосереднім об'єктом незаконної торгівлі органами або тканинами людини слід визнати суспільні відносини, що складаються у сфері забезпечення дотримання встановленого законом порядку обігу органів або тканин людини, який визначений як міжнародно-правовими документами, так і нормативними актами вітчизняного законодавства, а додатковим (факультативним) об'єктом є життя або здоров'я.

Предметом цього злочину є тільки такі анатомічні матеріали людини (гомотрансплантати), як органи і тканини, у т. ч. взяті у мертвої людини. Не є ними: а) інші анатомічні матеріали (анатомічні утворення, клітини); б) анатомічні матеріали тварини (ксенотрансплантати); в) кров, її компоненти, аутоотрансплантати (анатомічні матеріали, взяті у людини для пересадки цій же людині), штучно виготовлені замітники органів і тканин людини.

Під *органами* слід розуміти частини організму людини, що мають певну будову і спеціальне призначення (орган зору, серце, легені, печінка, нирки, підшлункова залоза з 12-палою кишкою, селезінка тощо), а під *тканинами* — речовини, що являють собою систему переважно однорідних клітин — м'які тканини (тверда мозкова оболонка, перикард), тканини опорно-рухового апарату (сухожилки м'язів, фрагменти ребер, колінний і плечовий суглоби тощо), артеріальні і венозні судини, клапани серця, аорти та інших великих судин, інші тканини (кістковий мозок, шкіра, зуби, трахея тощо).

З *об'єктивної сторони* злочин виражений у формі торгівлі органами або тканинами людини. Торгівля органами або тканинами людини означає укладення угод, що передбачають їх купівлю-продаж, у т. ч. зовнішньоторговельних. За договором купівлі-продажу одна сторона (продавець) передає або зобов'язується передати майно (товар) у власність другій стороні (покупцеві), а покупець приймає або зобов'язується прийняти майно (товар) і сплатити за нього певну грошову суму¹.

¹ Цивільний кодекс України. – Х.: Ігвіні, 2009. – С. 203.

Згідно із законодавством України укладання таких угод є незаконним у всіх випадках, крім випадків купівлі-продажу кісткового мозку.

Злочин вважається *закінченим* з моменту фактичного укладення вказаної угоди.

Місце і час вчинення злочину є обов'язковими ознаками і на кваліфікацію не впливають¹.

Із *суб'єктивної сторони* злочин у будь-якій із його форм характеризується прямим умислом. Для незаконної торгівлі органами або тканинами людини характерним є мотив злочину, а саме корисливий.

Суб'єкт злочину — загальний. Характеризуючи суб'єкта цього злочину, необхідно зауважити, що теоретично під дію норми, передбаченої ч. 4 ст. 143 КК України, мають потрапляти не лише покупці, але й продавці органів. Інтернет переповнений оголошеннями про бажання продати свої органи за гроші. Однак у Міністерстві внутрішніх справ України зазначають, що в діях осіб, які бажають продати «частини» свого тіла, складу злочину не вбачають. Вітчизняні правоохоронні органи не переслідують громадян, котрі продали або збираються продавати власні органи². Проте в Німеччині в 2001 р. відбувся перший судовий процес по справі продажу людських органів за допомогою Інтернету, де обвинувачений, 19-річний громадянин Німеччини російського походження, опублікував в одному з аукціонів оголошення про продаж своєї нирки³.

Характеризуючи суб'єкта злочину, необхідно звернути увагу і на наступний аспект. Незаконна торгівля людськими органами — бізнес, який приносить величезні доходи, і до нього часто залучаються медики. Лікарі мають доступ до історії хвороби, перевіряють за документами, наскільки той чи інший донор «здоровий», і дають інформацію злочинцям. Останні викрадають людину і подальша її

¹ Мислива О. О. Проблеми кримінального захисту трансплантології. Склад злочину // Держава і право: Зб. наук. пр. Юрид. і політ. науки. — К.: Ін-т держави і права ім. В. Н. Корецького НАН України. — 2001. — Вип. 12. — С. 479.

² Див.: Лаврик А. Агент «трансплантаційної мафії» // Укр. тижень. — 2008. — № 36 (45). — С. 2.

³ Первый судебный процесс о продаже человеческих органов в Интернете [Электронный ресурс] // Media internet group Mignews 07.09.2001. — Режим доступа: <http://www.mignews.com.ua>.

доля страшна. Такі скандали трапляються в усьому світі: Росії, Великій Британії, США та ін.

Кваліфікуючими ознаками для незаконної торгівлі органами або тканинами людини (ч. 5 ст. 143 КК) є вчинення їх за попередньою змовою групою осіб або особою, що бере участь у транснаціональних (тобто таких, що діють на території двох або більше країн) організаціях, які займаються такою діяльністю.

Злочин визнається вчиненим за попередньою змовою групою осіб, якщо його спільно вчинили декілька осіб (дві або більше), які заздалегідь, тобто до початку злочину, домовилися про спільне його вчинення (ст. 28 КК). До *транснаціональних організацій* належать організації, які систематично займаються вилученням у людей шляхом примушування або обману їх органів чи тканин з метою їх трансплантації реципієнтам, які перебувають в інших країнах, та/або міжнародною незаконною торгівлею органами чи тканинами живих чи померлих людей.

Транснаціональна злочинність становить серйозну небезпеку для української держави і суспільства в цілому. Вона є вищим проявом організованої злочинності. Їй притаманні такі властивості: високий ступінь корумпованості структур державної влади; монополізація сфер злочинної або просто підприємницької діяльності; високий рівень технічного оснащення і озброєння; наявність добре налагоджених і функціонуючих зв'язків на міжнародному рівні¹.

На транснаціональні організації відповідно до ч. 5 ст. 143 не поширюються всі ознаки злочинної організації, визначені у ч. 4 ст. 28, оскільки метою останніх є вчинення лише тяжких і особливо тяжких злочинів, а жоден із злочинів, передбачених частинами 2, 3 і 4 ст. 143, не є тяжким чи особливо тяжким. Специфічних ознак транснаціональних організацій, крім виду їх діяльності, закон взагалі не визначає². Обходить своєю увагою це питання і Пленум

¹ Див.: *Шанарь А. В.* Транснаціональна організована злочинність – загроза для українського суспільства // Проблеми боротьби з корупцією, організованою злочинністю та контрабандою: Аналіт. розробки, пропозиції наук. та практ. працівників. Т. 18: НДІ «Проблеми людини». – К., 1999. – С. 140.

² Див.: Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 6-те вид., переробл. та допов. – К.: Юрид. думка, 2009. – С. 339–340.

Верховного Суду України в постанові від 23 грудня 2005 р. № 13 «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями»¹. Разом із тим вважаємо, що до транснаціональної організації має бути віднесене стійке ієрархічне об'єднання декількох осіб (три і більше), члени якого або структурні частини якого за попередньою змовою зорганізувалися для спільної діяльності з метою безпосереднього вчинення діянь, передбачених частинами 2, 3 або 4 ст. 143 КК України.

На нашу думку, було б доцільно ст. 28 КК України доповнити визначенням транснаціональної організації, оскільки це поняття використовується законодавцем при характеристиці складів злочинів.

Незаконна торгівля органами або тканинами людини, вчинена особою, яка їх попередньо вилучила шляхом примушення або обману з метою їх наступної трансплантації, кваліфікується за сукупністю злочинів, передбачених частинами 2 або 3 і 4 ст. 143 КК України.

Незаконна угода щодо передачі людини з метою вилучення у потерпілого органів або тканин для трансплантації кваліфікується за частинами 4 або 5 ст. 143 та ч. 3 ст. 149 КК України.

Аналізуючи зазначені вище характеристики незаконної торгівлі органів, можна зробити наступні *висновки*.

Необхідно вилучити ч. 4 зі ст. 143 КК України і надати їй статусу самостійної кримінально-правової норми в рамках окремої статті.

Як було зазначено, будь-яка торгівля органами або тканинами людини є забороненою, тому назва запропонованої статті має бути змінена. Пропонуємо такий її можливий варіант: «Торгівля органами або тканинами людини». У ч. 2 зазначеної статті необхідно встановити як кваліфікуючу ознаку вчинення цього злочину медичним працівником.

У примітці до зазначеної вище статті необхідно зазначити, що кримінальній відповідальності за торгівлю органами або тканинами людини підлягають як покупці, так і продавці.

---

¹ Вісн. Верхов. Суду України. – 2006. – № 1. – С. 2–6; Мислива О. О. Проблеми кримінального захисту трансплантології. Склад злочину // Держава і право: Зб. наук. пр. Юрид. і політ. науки. – К.: Ін-т держави і права ім. В. Н. Корещо НАН України. – 2001. – Вип. 12. – С. 479.

На основании действующего законодательства и научной литературы в статье предложена и обоснована необходимость разукрупнения ст. 143 КК Украины и выделения самостоятельной статьи, которая предусматривала бы уголовную ответственность за незаконную торговлю органами или тканями человека.

On the basis of analysis of current legislation and scientific literature in the article offered and grounded necessity of breaking up into smaller units of article 143 of Criminal Code of Ukraine and separate the article, which will be provide of criminal responsibility for illegal trade of organs or tissues of a person.

*Рекомендовано до опублікування на засіданні кафедри кримінального права № 1 Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» (протокол № 7 від 22 лютого 2011 р.).
Рецензент — професор **В. І. Тютюгін**.*